

Тернисті дороги Андрія Лайко

Цю людину пам'ятають лише декілька старожилів села Дерев'яне. Готуючи матеріал, я марно намагався відшукати фотографію Андрія Павловича. Проте навіть ті небагато фактів, які мені вдалося дізнатися про життя А.П. Лайко, привернули мою увагу до нашого земляка, який вже, на жаль, не живе на цьому світі.

Народився А.П. Лайко далекого 1895 року у селі Дерев'яне, що тоді входило до Клеванської волості Рівненського повіту Волинської губернії. Про народження дитини з простої селянської сім'ї було зроблено запис у метричній книзі церкви Пресвятої Трійці, збудованій на кошти князя Костянтина Чарторийського у 1846 році. У Дерев'яному пройшло дитинство Андрія. Допомігав батькам працювати на землі. Любив своє село, його околиці, невеличку річку поруч, ближній ліс. А ще любив вчитися. Батько Андрія, який особливими статками похвалитися не міг, зробив все можливе, щоб дати хлопцеві освіту. Андрій, після закінчення Клеванської початкової школи, зумів вступити до Рівненської гімназії, де навчався за державний рахунок, як особливо обдарований учень. Мріяв хлопець вчитися в Київському університеті, але тут розпочалася Перша світова війна.

У 1915 році Андрія мобілізували у російську армію. Унтер-офіцер Лайко воював хоробро, був нагороджений солдатським Георгієвським хрестом. Приймав участь у знаменитому Брусилівському прориві. Тоді, у 1916 році, йому вдалося відвідати рідну домівку, побачити своїх батьків, рідних. А потім знову шлях на захід, вслід відступаючої австро-угорської армії. На початку 1917 р. Андрію присвоюють звання прапорщик, тобто він стає молодшим офіцером. Але війна на той час набридла всім. У 1918 році, коли більшовики підписали з Німеччиною та Австрією Угорщину ганебний мир, двадцятирічний прапорщик, повертається в Дерев'яне. Політика його в ті буремні часи приваблювала мало. Більше тягнуло до землі, мріяв вчити дітей. І треба сказати, що мрія його збулася. Після того коли, край увійшов до складу Польщі, Андрію Павловичу пропонують стати завідувачим школою у рідному селі, на що він радо погоджується. Гімназійної освіти цілком вистачило, щоб вчити молодших школярів. Згодом А.П. Лайко закінчує педагогічні курси у Луцьку і стає дипломованим вчителем. В селі він користувався великим авторитетом. До нього йшли за порадою навіть люди похилого віку. Його любили діти за людяність і доброту. Навіть польська

влада намагалася не втручатися у справи завідувачого школою.

Андрій Павлович одружився пізно, десь років в тридцять п'ять. Одружився на колишній своїй учениці, молодій та красивій Галині. Від цього шлюбу народилося троє дітей, два хлопці і дівчина. Сім'я жила в злагоді. Але, постільки вчительського заробітку для життя не вистачало, доводи-

Село Дерев'яне на початку 2003 року.

лося обробляти ще біля двох гектарів власної землі. Та і пристарілим батькам допомагав. Так що життя було, як кажуть, не мед.

Як відомо, 17 вересня 1939 року на територію Західної України вступила Червона Армія. Польща тоді вже агонізувала під удара-

ми німецького вермахту. З певною надією дивилося більшість населення Західної України на своїх визволителів. Звичайно, ні про які таємні протоколи, тобто про зговор між Сталіним і Гітлером, про поділ сфер впливу, тоді ніхто не знав і навіть не здогадувався. Цілком лояльно до нової влади поставився і А.П. Лайко. Він продовжував працювати завідувачим школою. Проте над

новило майже 10 відсотків населення. Прийшло горе і у сім'ю А.П. Лайко. 6 листопада 1940 року, напередодні свят, він був заарештований і відправлений у Рівне у місцевий відділок НКВС. Інкримінували йому шпигунство... на користь Польщі! А такої держави вже давно не існувало. Потім намагалися „пришити” саботаж розпоряджень обласного відділу освіти. Врешті-решт А.П. Лайко виносять вирок за 54 ст. Кримінального кодексу УРСР.

Коли почалася війна фашисткої Німеччини із СРСР, в'язнів, яких не встигали евакуювати на Схід, часто просто розстрілювали в підвалах місцевих відділків НКВС. Андрію Павловичу, можна сказати, повезло. Його не розстріляли, а у липні 1941 року, у „тепличку” вагоні вивезли в табір в районі Воркути. Оскільки стаття, по якій був засуджений А.П. Лайко не вважалася „соціально небезпечною”, колишнього вчителя направляють на заслання у місто Бузулук Чкаловської області. Здавалося, що багато років йому доведеться скнити у заштатному містечку, далеко від рідного краю. Але в цей час вже змінилася політична кон'юнктура. СРСР із числа колишніх польських військовополонених, які були заслані до Сибіру, став створювати Першу польську армію, яка повинна була у складі Черво-

ної Армії воювати проти німців. Був виданий Указ Президії Верховної Ради СРСР від 12 серпня 1941 року, згідно якого всі колишні піддані Польщі підлягали амністії. У вересні 1941 року амністований і А.П. Лайко. Не дивлячись на вже не молодий вік, в минулому офіцер царської армії призивається на військову службу у польську дивізію у якості перекладача.

Що далі сталося в долі А.П. Лайко – відомо мало. Можна тільки здогадуватися. Можливо, він потрапив у німецький полон, живив і не захотів повертатися в СРСР. Урок Воркути даремно не пройшов. Але далеко по війні, вже при Хрущові, у Дерев'яному прийшов лист з Великої Британії. Виявляється, Василь Павлович живий і здоровий! Мало того, йому вдалося якось чудом об'єднатися із сім'єю, залишеною ним не по своїй волі у 1940 році. Його дружина із дітьми виїхали із Дерев'яного десь на самий захід Волинської області, де проживали її родичі. Можливо, це було зроблено, щоб уникнути арешту, бо дружина, як правило, розділяла долю своїх чоловіків.

Помер А.П. Лайко у 1964 році. Похований в Англії, у місті Манчестер.

С. СЕРГІЄВСЬКИЙ.